حرف اول

بحران مدیریت در سازمان فضایی ایران
هزینه‌های بسیار بدون خروجی مطلوب

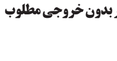

فتح‌الله امی

مطابق مصوبه سال ۱۳۸۲ مجلس شورای اسلامی، جایگاه سازمان فضایی کشور در وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات تعیین شده بود که رییس این سازمان، حکم معاونت وزارت ارتباطات را داشت. اما متأسفانه در دولت قبل برخلاف این مصوبه مجلس عمل شد و شورای‌عالی اداری کشور در تاریخ ۳۰ تیرماه ۸۹ یک مصوبه گذرانده که براساس آن، سازمان فضایی از بدنه وزارت ارتباطات جدا شد و به مجموعه ریاست‌جمهوری و زیر نظر رییس دفتر رییس‌جمهوری انتقال یافت.

در دولت قبل، سازمان فضایی از حالت آژانس خارج و ساختار آن تغییر یافت به گونه‌ای که پژوهشکده ساماندهی ماهواره را از وزارت ارتباطات به این سازمان منتقل کردند و پژوهشکده فنی و مهندسی وزارت جهاد کشاورزی را با حجم بالایی از پرسنل به سازمان فضایی انتقال دادند و به این ترتیب، سازمان فضایی که با تعداد کمتر از صد نیروی متخصص فعالیت می‌کرد، به یکباره دارای دوهزار پرسنل شد و در نتیجه چلاکی امور از دست داد.

طی سال‌های اخیر، وزارت دفاع زیرساخت‌های خوبی در حوزه هواقضا ایجاد کرد و منجر به حرکت و رشد سریعی در این حوزه شد که ساخت ماهواره امید و پرتاب آن با ماهوارهبر امید و سپس ساخت ماهواره‌های رصد و تولید و پرتاب آنها نمونه‌هایی از این موفقیت‌هاست. اما بعد از آن، کار متوقف شد و از پایان سال ۸۹ دیگر پرتاب ماهواره نداشته‌ایم و متأسفانه در این زمینه عقب گرد کردیم. به اعتقاد من توسعه بی‌رویه و خارج از ضابطه سازمان فضایی ایران، یکی از عوامل موثر در گذشتن پیشرفت‌های هواقضا به‌ویژه در زمینه پرتاب ماهواره بوده و مهم‌ترین راه‌حل‌های مطرح، اجرای قانون مجلس است به گونه‌ای که سازمان فضایی حالت چلاکی خود را بازیابد و مانند دیگر کشورها به صورت آژانس فعالیت کند.

پیشنهاد من این است که سازمان فضایی کشور به صورت معاونت یا مشاور رییس‌جمهوری فعالیت کند اما پژوهشکده‌ها به وضعیت سابق خودشان برگردند به طوری که پژوهشگاه هواقضا و پژوهشکده ساماندهی فضاپردی به وزارت علوم بازگردد و در قالب پژوهشگاه هواقضا ادامه فعالیت دهد. ضمن اینکه بخش هوایی آن (که الان به طور کلی تعطیل شده است)، مجددا فعال شود.

در تغییرات جدید، لازم است پژوهشکده ماهواره هم به وزارت ارتباطات برگردد و مراکز پژوهشی وزارت جهاد کشاورزی به جز بخش فضایی آنها که حدود ۴۰ تا ۵۰نفر در این بخش کار می‌کنند، به وزارتخانه خود بازگردانده شوند تا بلکه بتوان سند هواقضای کشور را که این همه برای آن زحمت کشیده شده است، اجرا کرد.

به نظر من (که حدود ۲۵سال در زمینه هواقضا فعالیت دارم) تا زمانی که ساختار فعلی در سازمان فضایی حاکم است، به دلیل وجود ضعف کلی در سه حوزه ساختاری، مدیریتی و اعتباری شاهد موفقیت چندانی در این حوزه نخواهیم بود. ساختار سازمان فضایی باید آژانس‌گونه باشد یعنی با تعدادی نیروی باتجربه بتواند تحت چارچوب سند هواقضا در بخش فضایی به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، کنترل و نظارت بپردازد و اهداف تعیین‌شده را محقق کند.

یکی از مشکلات سازمان فضایی ما این است که در چند سال گذشته، بارها مدیریت از تغییر کرده است. تغییر مدیریت در سازمان فضایی دلایل متفاوتی دارد، مدیریت چنین سازمان‌هایی نباید به این سرعت و بی‌رویه تغییر کند. چرا که این سازمان‌ها بودجه‌های دیرپازده دارند و مدیرانی باید در رأس کار باشند که تا اتمام عمر کاری خود وقف انجام باشند. در همه کشورها نیز روند به همین گونه است و مدیرانی که تعیین می‌شوند برای یک عمر در آن سازمان کار می‌کنند. این کار تضمین می‌کند که تجربه آن فرد به مدت یک عمر در اختیار سازمان است و به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری‌های صورت‌گرفته هرگز از بین نخواهد رفت. متأسفانه ما در کشور خود الگوی مشخصی نداریم و خودمان هیچ مصوبه هم‌جوار از مرغ شروع کنیم، اما استفاده‌نکردن از تجربه سایر کشورها، ایران را متحمل زیان‌های زیادی کرده است. افرادی هم که در این سازمان‌ها در رأس کار بودند، معمولا با تغییر یک دولت و روی‌کار آمدن دولت دیگر، تغییر کردند و عمر کاری کوتاهی داشتند و حتی در طول دولت قبل، تغییرات کمی‌سابقه هم به طول انجامید. رییس این سازمان سعیار تغییر کرد چرا که سلیقه برخی از مدیران در بعضی حوزه‌ها با افراد سیاسی متعارض بود. همین دلیل است که بودجه‌های چندهزارمیلیاردی در سازمان فضایی هزینه می‌شود، اما خروجی چندانی ندارد.

می‌توان گفت در تمام پروژه‌های سازمان فضایی روند کار کند شده و به‌جای پیشرفت، عقب‌گرد داشته‌ایم و تمام پروژه‌هایی که سازمان فضایی قرار بود انجام دهد، نتوفق نبوده است. بهتر بود برای فضا هم دولت قبل به فضا (به‌عنوان پروژه‌ای که از قبل طراحی شده و تشکیلات آن از قبل شکل گرفته بود و ماموریت آن از قبل طراحی شده بود)، بقیه پروژه‌ها تمام نامتوفق بوده است.

ارزش هر سازمانی به کارهایی که در آن انجام می‌گیرد و میزان خدماتی که ارایه می‌دهد، بستگی دارد. بنابراین وقتی دولت جدید با یک سازمان نامتوفق مواجه شده است فضایی است که توجهی به آن نکرده و اعتباراتی در اختیار آن قرار نشده، وقتی یک سازمان نمی‌تواند به اهداف خودش دست پیدا کند، طبیعتا رو به اضمحلال می‌رود. این سازمان تاکنون چه مشکلی را حل کرده است؟ گفتار ماهواره را فرستاده که بتواند ارتباطات مورد نیاز مردم را تسهیل کند؟ وقتی این سازمان خروجی ندارد، طبیعی است که هزینه‌های قابل نمی‌شود. الان سازمان فضایی جزء بودجه من و همانند جزء کلی مبتنی انجام داده است که خدمتی به مردم ارایه کرده باشد؟

اساسا پرتاب ماهواره به فضا با هدف خدمت به مردم نسبت به پرتاب موجود زنده به فضا اولویت بسیار بیشتری دارد. پرتاب موجود زنده تنها غرور ملی ایجاد می‌کند ولی هیچ خروجی‌ای که بدنفع مردم باشد، در بی ندارد. اگر این پرتاب موجود زنده چندبار دیگر تکرار شود (چه موفق و چه ناموفق)، شاید مردم انتظار داشته باشند که این کار چه سودی برای ما دارد. مردم نیاز دارند ارتباطات موبایلی‌شان توسط ماهواره‌های ایرانی انجام شود. علت اینکه دولت فعلی هم توجه چندانی به این سازمان نداشته، همین موضوع است.

در حال حاضر این سازمان به کارهایی می‌پردازد که اصلا در جهت ماموریت آن نیست مانند انجام ماموریت در سازمان فضایی دلایل دانشجو در حلج کشور، وظیفه وزارت علوم است و نه سازمان فضایی! این وظیفه ربطی به سازمان ندارد که مسوولان سازمان هم ماهی یکبار به بهانه اینکه هشت دانشجو در چین دارم برای سرکشی، به این کشور سفر کرده و چندین‌هزارلار هزینه کنند. در حالی که سرکشی به دانشجویان و رسیدگی به کارهای آنان اصلا جزو وظایف این سازمان نیست و در همه کشورها هم سفارت‌ها مسوول رسیدگی به امور دانشجویان در دیگر کشورها هستند.

*** مدیرکرو هواقضای دانشکده مکانیک دانشگاه تربیت مدرس**
مشاور وزیر علوم و مشاور سابق سازمان فضایی

«حمید فاضلی» سرپرست سازمان فضایی ایران در گفت‌وگو با «شرق» بررسی کرد
دستاوردها و برنامه‌های آینده سازمان فضایی ایران

عکس‌ها: شرق/ فضایی ایران

گروه علم: سازمان فضایی ایران، سابقه بسیاری دارد. پیش از انقلاب سازمانی به‌نام سنجش از دور فعالیت می‌کرد که در سال ۱۳۸۲ با تصویب مجلس شورای اسلامی ارتقا یافت و کارش را به‌عنوان سازمان فضایی زیر نظر وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات آن زمان آغاز کرد. این سازمان پس از تغییر و تحولات بسیار، در نهایت سازمانی مستقل شد که زیرنظر رییس‌جمهور فعالیت می‌کند. این سازمان هم مثل بسیاری از سازمان‌های علمی تا سالیان‌سال، دور از توجه رسانه‌ها و افکار عمومی به کارش ادامه می‌داد تا آنکه مسوولان تصمیم گرفتند خبر دستاوردهای فضایی را به اطلاع مردم برسانند. در ابتدای کار، انتشار اخبار پیشرفت‌های فضایی (در کنار دیگر اخبار علمی)، جذابیت‌های بسیاری داشت اما کم‌کم‌کم از رونق افتاد. بعدها هم برخی پرسیدند این همه پژوهش‌های علمی چرا تاثیری در زندگی روزمره ما ندارد؟ و پژوهش بی‌کاربرد چه فایده‌ای دارد؟ ما هم بر آن شدیم تا برخی از پرسش‌ها درباره فعالیت‌هایی را که درباره این سازمان مطرح است، بی‌پرده با دکتر «حمید فاضلی»، سرپرست این سازمان مطرح کنیم که او هم با روی باز پذیرفت و به تفصیل به همه پرسش‌های ما پاسخ داد که در ادامه خلاصه این گفت‌وگو را با هم می‌خوانیم:

■ آقای دکتر، خوب است گفت‌وگویمان را از ارتباط سازمان فضایی ایران و شورایعالی فضایی آغاز کنیم تا بدانیم هرکدام از اینها چه وظایف و مسوولیت‌هایی دارند؟

شورایعالی فضایی از وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با حوزه‌های فضایی تشکیل شده است. در آغاز کار، وزارت ارتباطات، علوم، امور خارجه، وزارت صنایع، وزارت راه و سازمان صداوسیما و معاونت راهبردی رییس‌جمهوری به عنوان اعضای حقوقی و سه‌عضو حقیقی دیگر به‌عنوان اعضای شورایعالی فضایی معرفی شدند. ریاست این شورا نیز برعهده رییس‌جمهور و دبیر آن هم رییس سازمان فضایی است. نوع فعالیت‌ها خط‌مشی، اهداف کلان و راهبردهای سازمان فضایی و شورایعالی فضایی در قانون تشکیل این‌دو مطرح شده است. بعدها اساسنامه‌ای هم برای سازمان فضایی ایران و هم شورایعالی فضایی تدوین و در هیات دولت تصویب می‌شود. راهبردها، اهداف کلان، خط‌مشی‌ها و سیاست‌گذاری‌های سازمان فضایی ایران در شورایعالی فضایی انجام می‌شود. شورایعالی فضایی جلسه‌هایی تشکیل می‌دهد و در آن برنامه‌های سازمان فضایی را بررسی و تایید و تصویب می‌کند که تاکنون سه‌جلسه آن تشکیل شده است. برای مثال ما برنامه‌ای ارایه می‌دهیم و می‌گوییم مثلا این راهبردها را پیش‌بینی کرده‌ایم و برای دستیابی به این راهبردها، چنین برنامه‌هایی داریم. این راهبردها و برنامه‌های کلان در شورایعالی فضایی تایید و تصویب می‌شود و از آن پس، ما برای اجرای آن اقدام می‌کنیم.

■ در این میان، سند جامع توسعه هواقضای کشور چه نقش و جایگاهی دارد؟

از جمله اسناد بالادستی کشور، سند جامع توسعه هواقضای کشور است که البته فقط به موضوعات فضایی محدود نشده است. بخش‌های متنوع و گسترده‌ای دارد این سند ماحصل برگزاری جلسات متعدد طی شش تا هفت‌سال مداوم بود که پیوسته تشکیل می‌شد و نهادهای دست‌اندرکار حوزه هواقضای کشور در آن حضور داشتند. این سند در نهایت سال گذشته پس از بحث و بررسی‌های زیاد در شورایعالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید. این سند، بر راهبردهای کلان، برنامه‌ها و خط‌مشی‌های حوزه هواقضای کشور صحه می‌گذارد.

■ گفتید شورایعالی انقلاب فرهنگی این سند را تصویب کرده است؟ ولی در ذهن ما این است که این شورا بیشتر در زمینه علوم‌انسانی و اسلامی فعال است.

اتفاقا شورایعالی انقلاب فرهنگی در بسیاری از اسناد بالادستی حوزه‌های تکنولوژی و فناوری دیگر هم فعال است و برای مثال سندی در زمینه نانوفناوری را تایید و تصویب کرده که شاید این مورد هم باعث تعجب شما شود. البته وقتی این موضوع مطرح شد برای دیگران هم این پرسش پیش آمد که چرا این سند مطرح شد در شورایعالی انقلاب فرهنگی تایید و تصویب شد. به هرحیفت، کلیات نگاه‌های کلان به حوزه هواقضای کشور در این سند ذکر شد که در نهایت در شورایعالی انقلاب فرهنگی تایید و تصویب شد. البته ذکر این نکته هم لازم است که فقط راهبردهای کلان در شورایعالی انقلاب فرهنگی تایید و تصویب می‌شود و این شورا دیگر وارد جزییات نمی‌شود و در مورد دستگاه‌هایی که بتوانند این اهداف را اجرایی کنند و همچنین دارایی و نقش آنها چیزی نمی‌گوید. برای مثال در این سند گفته می‌شود قرار است به مدار زمین دست پیدا کنیم یا قرار است ماهواره رژو یا کیلومتری‌سنجی به فضا پرتاب کنیم. یا سنجش از دور با دقت تا ۱۰۰متر انجام شود. اما اینکه این فعالیت‌ها در کدام سازمان‌ها و نهادها انجام شود، دیگر در این سندهای چندماده‌ای ذکر نشده و شورایعالی انقلاب فرهنگی در مورد آنها تصمیم‌گیری نمی‌کند. همین در سند جامع هم که از اسناد بالادستی است، دوهدف مهم ذکر شده که در نقشه جامع علمی کشور هم به آنها اشاره شده است. می‌دانید که در نقشه جامع علمی کشور نیز حوزه هواقضا در اولویت اول است و یکی از ماموریت‌هایی که در نقشه جامع علمی کشور پیش‌بینی شده است، استقرار ماهواره در مدار رژو و اعزام انسان به فضاست.

■ شما در صحبت‌هایتان به سند جامع و نقشه جامع علمی کشور اشاره کردید. برای جلوگیری از خلط مبحث، خود شما هم در آن جلسه این دومورد را توضیح دهید.

نقشه جامع علمی کشور در واقع یک گزارش تفصیلی از سند توسعه چندساله‌ای است که توجهی به آن نکرده و اعتباراتی در اختیار آن قرار نشده. وقتی یک سازمان نمی‌تواند به اهداف خودش دست پیدا کند، طبیعتا رو به اضمحلال می‌رود. این سازمان تاکنون چه مشکلی را حل کرده است؟ گفتار ماهواره را فرستاده که بتواند ارتباطات مورد نیاز مردم را تسهیل کند؟ وقتی این سازمان خروجی ندارد، طبیعی است هزینه‌ای قابل نمی‌شود. الان سازمان فضایی جزء بودجه من و همانند جزء کلی مبتنی انجام داده است که خدمتی به مردم ارایه کرده باشد؟

اساسا پرتاب ماهواره به فضا با هدف خدمت به مردم نسبت به پرتاب موجود زنده به فضا اولویت بسیار بیشتری دارد. پرتاب موجود زنده تنها غرور ملی ایجاد می‌کند ولی هیچ خروجی‌ای که بدنفع مردم باشد، در بی ندارد. اگر این پرتاب موجود زنده چندبار دیگر تکرار شود (چه موفق و چه ناموفق)، شاید مردم انتظار داشته باشند که این کار چه سودی برای ما دارد. مردم نیاز دارند ارتباطات موبایلی‌شان توسط ماهواره‌های ایرانی انجام شود. علت اینکه دولت فعلی هم توجه چندانی به این سازمان نداشته، همین موضوع است.

در حال حاضر این سازمان به کارهایی می‌پردازد که اصلا در جهت ماموریت آن نیست مانند انجام ماموریت در سازمان فضایی دلایل دانشجو در حلج کشور، وظیفه وزارت علوم است و نه سازمان فضایی! این وظیفه ربطی به سازمان ندارد که مسوولان سازمان هم ماهی یکبار به بهانه اینکه هشت دانشجو در چین دارم برای سرکشی، به این کشور سفر کرده و چندین‌هزارلار هزینه کنند. در حالی که سرکشی به دانشجویان و رسیدگی به کارهای آنان اصلا جزو وظایف این سازمان نیست و در همه کشورها هم سفارت‌ها مسوول رسیدگی به امور دانشجویان در دیگر کشورها هستند.

■ زمانی که این سند تصویب می‌شد، خود شما هم در آن جلسه حضور داشتید؟

بله، من در تمام جلسات آن کمیسیون حضور داشتم. البته لازم به ذکر است که این سند پیش از دوران مسوولیت من در سازمان فضایی تنظیم شده بود. از سال‌های قبل از مسوولیت بنده در سازمان فضایی، کمیسیون راهبردی و کمیته‌های مربوط به تدوین این سند، شکل گرفته و جلساتی هم تشکیل شد. در این کمیته‌ها نقش فعالیت‌های فضایی (مانند تدوین برنامه‌ها، مطالعات و مستندات و تولید اسناد پشتیبان مربوط به بخش فضایی) به سازمان فضایی محول شد و این کارها در ستادی به نام ستاد توسعه فناوری هواقضا انجام می‌شد که جناب آقای مهندس «فرهی» ریاست آن را بر عهده داشت که این سند بر مبنای فعالیت‌هایی که در آنجا انجام شده بود، تنظیم شده است. به هر صورت نسبت این برنامه‌ها پیش از قبول مسوولیت بنده در سازمان فضایی بوده است.

■ انتقادهایی که می‌شود این تصور را ایجاد می‌کند که شما دارید فشار می‌آورید تا چنین برنامه‌هایی تصویب اجرا شود.

البته من بسیار علاقه‌مند هستم که چنین برنامه‌ای اجرا شود ولی خوب است بدانید دارم برنامه‌هایی را اجرا می‌کنم که پیش از حضور و مسوولیت من در سازمان فضایی، برنامه‌ریزی شده بود ولی با این همه، تلاش من این است که برنامه‌های محول شده به سازمان فضایی را به نحو احسن به انجام برسانم. خوب است برای اطلاع بهتر شما بدانم و شنیده شود چنین موارد‌ی در جلسه‌چهارم کمیسیون شورایعالی راهبردی مطرح شد یعنی قبل از سال ۸۶، ولی من از سال ۸۹ وارد این سازمان شدم. در جلسات کمیسیون راهبردی شورایعالی فضایی، بحث اعزام انسان به فضا و بحث‌های دیگر مطرح و تصویب هم شد. در جلسه شماره‌پنج این کمیسیون در سال ۸۸ (یعنی حدود یک‌سال‌وسه‌ماه پیش از مسوولیت اینجانب در سازمان فضایی)، دستورکار جلسه این بود: ایجاد گزارش امکان‌سنجی اعزام انسان به فضا یعنی این برنامه‌ها قبل از مسوولیت بنده در سازمان فضایی مطرح شده بود. اما نکته جالب اینکه برخی افرادی که این مطلب در زمان خودشان تصویب شده بود، در این سال‌ها مدعی هستند طرح‌هایی مانند اعزام انسان به فضا توانایی انجام شود نکته

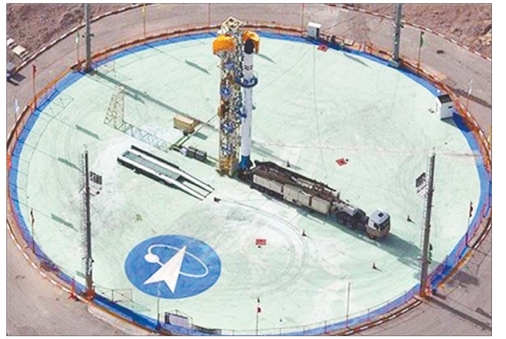

جزییات نمی‌شود. اما سند جامع وارد این جزییات می‌شود و به بررسی این موضوع می‌پردازد که کدام حوزه‌ها اولویت دارد و برای رسیدن و دستیابی به این اولویت‌ها چگونه باید عمل کرد. در این سند جامع هوا فضای کشور، روی سه‌حوزه هوایی و هوانوردی، حوزه فضایی و حوزه هوافضای دفاعی تاکید شده که درباره هر یک از این حوزه‌ها، در کمیته‌ها و جلسه‌های دیگر، دهه‌ها کار گروه فعالیت کردند و هزاران گزارش و پشتیبان برای این سندها تهیه شد. در واقع در این سند، پس از ذکر مقدمه و تعاریف دیگر، بیان می‌کند سند جامع، چشم‌اندازهایی را مطرح می‌کند که در هرکدام از سه‌حوزای که پیش از این نام بردیم، با درنظرگرفتن افق ۱۴۰۴، باید چه رویکردهایی داشت و در پی چه چشم‌اندازی بود. برای مثال در این سند ذکر شده است انجام این امور، باید متناسب با فرهنگ اسلامی باشد، تولید ثروت داشته باشد، بیشتر باشد، الهام‌بخش و افتخارآفرین باشد، دانش‌بنیان باشد، ارزش‌های بنیادین جامعه را مدنظر داشته باشد، با توجه به عقلانیت توجیه‌شده باشد و ... بعد هم به سیاست‌های کلان این سند اشاره می‌کند و در کنارش تاکید می‌کند در همه این مورد باید بر توان داخلی تکیه کرد. این سند در حوزه سیاست‌های کلان و اهداف سه‌حوزه راهبردی که پیش از این اشاره شد، باز هم بر مبنای همان روح حاکم بر سند جامع توسعه، به موارد بسیار مهمی اشاره می‌کند از جمله: شناخت عظمت و نظم حاکم بر جهان، دستیابی به جایگاه اول در منطقه در تسخیر فضا، انجام ماموریت‌های فضایی سرنشین‌دار و قرارداد آن در مدار با اولویت فناوری داخلی، ساخت و پرتاب و بهره‌برداری از ماهواره‌های زمین‌آهنگ و دیگر ماهواره‌ها و... پس خودبه‌خود اهداف کلان را در این سندمی‌بینیم.

■ با توجه به اینکه این سند، سند جامع ۱۴۰۴ نام دارد، قرار است همه این دستاوردها تا قبل از سال ۱۴۰۴ حاصل شود؟

پیش‌بینی ما این است که تا سال ۱۴۰۴ همه این موارد را محقق کنیم البته باید تاکید کرد انجام چنین کارهایی چندان هم ساده نیست و این دستاوردها به آسانی حاصل نمی‌شود. ولی این نکته را هم ذکر می‌کنم که در تغییر اهداف کلان و بالادستی و مدیریت کلان کشور، تاثیری در این برنامه‌ها ندارد هرچند ممکن است در اولویت‌ها تغییری ایجاد کند.

■ ولی انتظار این است که با تغییر مدیریت‌ها، در اهداف و اولویت‌های تصویب‌شده تغییری ایجاد نشود.

در حالت کلی همین‌طور است و این در مواردی هم ممکن است اولویت‌ها بنا بر دلایلی تغییر کند. البته این مورد خاص کشور ما نیست و ممکن است در هر کشور دیگری هم روی دهد. برای مثال ناسا در زمان «جورج بوش» برنامه‌ای ارایه داد به نام بازگشت دوباره به ماه و اعتباری ۱۶میلیاردی برای آن پیش‌بینی کرد. آنها کار را آغاز کردند و حدود ۹میلیاردلار هم در این پروژه صرف شد، اما پس از ارزیابی‌های دوباره، به این نتیجه رسیدند که هنوز با هدف نهایی یعنی اعزام انسان به ماه خیلی فاصله دارند و انجام این کار چندان هم آسان نیست زیرا هم از لحاظ اعتبارهای مالی و هم از لحاظ فناوری‌ها و دیگر موارد با مشکل روبه‌رو شدند. بنابراین هیانی را مامور بررسی دوباره این موضوع کردند و دیدند هم از لحاظ زمانی و هم از لحاظ اعتباری باید در این طرح تجدیدنظر کرد و اعتبار را از ۱۰۰میلیاردلار افزایش داد به همین دلیل «اوباما» رییس‌جمهور کنونی آمریکا کلیت انجام این طرح به‌صرفه نیست و بنابراین آن را کنار گذاشت و به مریخ توجه کرد. به نیدی دیگر پتوجه نازهای را باز کرد. خلاصه آنکه ممکن است در اهداف کلان هم تغییر و تحولاتی رخ دهد.

■ البته شاید چنین تغییر رویکردی در اجرای برنامه‌ها در قانون آمریکا طبیعی باشد. اما آیا تغییر رویکردها در قانون کشور ما هم طبیعی‌است؟

بله، ولی من روی این نکته تاکید می‌کنم در این سند اعزام انسان به فضا تا سال ۱۴۰۴ باید انجام شود. پس اگر بخواهیم اولویت‌ها را تغییر دهیم، خواننده‌ای از برنامه اعزام انسان به فضا غلب می‌افتیم. در این صورت بودجه کمتری به آن تعلق می‌گیرد و زیرساخت‌های کمتری برای آن ایجاد می‌شود.

■ با توجه به اینکه از تا ۱۴۰۴، ۱۱۰،۱۰سال بیشتر باقی نمانده آیا همچنان بر این باورید که تا سال ۱۴۰۴ می‌توان انسانی را به فضا اعزام کرد یا مسوولان به این نتیجه رسیدند که باید در این برنامه تغییری ایجاد کرد؟

در حال حاضر باورمان این است که احتمالا تا سال ۱۴۰۴ می‌توان به چنین هدفی دست یافت. اما اگر قرار باشد در این برنامه تغییری ایجاد شود، باید از نظرات رییس‌جمهور محترم، جناب آقای دکتر «روحانی» باخبر شویم البته تاکنون در دولت جدید جلسه شورایعالی فضایی تشکیل نشده و در نتیجه ما هنوز از نظرات وی در این زمینه خاص، چندان هم مطلع نیستیم.

■ در این بین، کار کمیسیون‌های راهبردی چیست؟

ما ذیل شورایعالی فضایی، یک کمیسیون به نام کمیسیون راهبردی هم داریم. کمیسیون راهبردی هم کارش این است که موضوعات مختلف پیش از مطرح‌شدن در شورایعالی فضایی، در کمیسیون راهبردی بررسی شود. اعضای این کمیسیون هم معاونان وزرای عضو شورایعالی فضایی هستند. بنابراین مطالب مربوط به جلسات شورایعالی فضایی، ابتدا در جلسه کمیسیون راهبردی مطرح شود و بیشتر در مورد آن بحث و بررسی صورت گیرد و نظرات همه شنیده شود و پس از آنکه اجماع لازم صورت گرفت، تصمیم‌سازی شود و پس از آن در جلسه شورایعالی فضایی مطرح و در صورت لزوم تصویب شود. البته تاکنون کمیسیون راهبردی ۱۱جلسه و شورایعالی فضایی هم سه‌جلسه تشکیل داده‌اند.

پیش از این، برخی دوستان برخوردها و انتقادهای تندی از سازمان فضایی داشتند. اما پس از اینکه واقعیت‌ها را دیدند و با روند و جریان تاریخی فعالیت‌ها و تغییر و تحولات سازمان فضایی آشنا شدند، اذعان می‌کنند آن انتقادها چندان هم عادلانه نبوده است. یعنی چنین فعالیت‌هایی را افراد دیگر تصویب و شروع کردند، ولی الان خودشان دارند انتقاد می‌کنند

■ زمانی که این سند تصویب می‌شد، خود شما هم در آن جلسه حضور داشتید؟

بله، من در تمام جلسات آن کمیسیون حضور داشتم. البته لازم به ذکر است که این سند پیش از دوران مسوولیت من در سازمان فضایی تنظیم شده بود. از سال‌های قبل از مسوولیت بنده در سازمان فضایی، کمیسیون راهبردی و کمیته‌های مربوط به تدوین این سند، شکل گرفته و جلساتی هم تشکیل شد. در این کمیته‌ها نقش فعالیت‌های فضایی (مانند تدوین برنامه‌ها، مطالعات و مستندات و تولید اسناد پشتیبان مربوط به بخش فضایی) به سازمان فضایی محول شد و این کارها در ستادی به نام ستاد توسعه فناوری هواقضا انجام می‌شد که جناب آقای مهندس «فرهی» ریاست آن را بر عهده داشت که این سند بر مبنای فعالیت‌هایی که در آنجا انجام شده بود، تنظیم شده است. به هر صورت نسبت این برنامه‌ها پیش از قبول مسوولیت بنده در سازمان فضایی بوده است.

■ انتقادهایی که می‌شود این تصور را ایجاد می‌کند که شما دارید فشار می‌آورید تا چنین برنامه‌هایی تصویب اجرا شود.

البته من بسیار علاقه‌مند هستم که چنین برنامه‌ای اجرا شود ولی خوب است بدانید دارم برنامه‌هایی را اجرا می‌کنم که پیش از حضور و مسوولیت من در سازمان فضایی، برنامه‌ریزی شده بود ولی با این همه، تلاش من این است که برنامه‌های محول شده به سازمان فضایی را به نحو احسن به انجام برسانم. خوب است برای اطلاع بهتر شما بدانم و شنیده شود چنین مواردی در جلسه‌چهارم کمیسیون شورایعالی راهبردی مطرح شد یعنی قبل از سال ۸۶، ولی من از سال ۸۹ وارد این سازمان شدم. در جلسات کمیسیون راهبردی شورایعالی فضایی، بحث اعزام انسان به فضا و بحث‌های دیگر مطرح و تصویب هم شد. در جلسه شماره‌پنج این کمیسیون در سال ۸۸ (یعنی حدود یک‌سال‌وسه‌ماه پیش از مسوولیت اینجانب در سازمان فضایی)، دستورکار جلسه این بود: ایجاد گزارش امکان‌سنجی اعزام انسان به فضا یعنی این برنامه‌ها قبل از مسوولیت بنده در سازمان فضایی مطرح شده بود. اما نکته جالب اینکه برخی افرادی که این مطلب در زمان خودشان تصویب شده بود، در این سال‌ها مدعی هستند طرح‌هایی مانند اعزام انسان به فضا توانایی انجام شود نکته

یک پژوهشگاه هست، جاهای دیگر هم پژوهشگاه دارند که ما پروژه‌های خود را به همه این پژوهشگاه‌ها می‌دهیم و اختصاص به پژوهشگاه سازمان فضایی ندارد. من چندی پیش با رییس صابیران جلسه داشتم و طی آن موضوع طراحی و ساخت ماهواره طلوع‌نو را مطرح کردم. ما به مدت یک‌سال، در این زمینه با آنها بحث می‌کردیم و به تازگی به توافق رسیدیم و در آینده نزدیک، با آنها قرارداد امضا می‌کنیم. اصلا نقش سازمان فضایی همین است و ما به دانشگاه علوم و صنعت و شریف و پژوهشکده‌های وزارت علوم و پژوهشگاه سازمان فضایی هم پروژه می‌دهیم. البته این اجازه را هم داریم که قراردادهای بین‌المللی هم‌امضا کنیم، برای مثال هم‌اکنون در زمینه طراحی ساخت و پرتاب ماهواره، قراردادی هم با کشور چین داریم، پس در مجموع می‌توان گفت سازمان فضایی دارد در این حیطه مدیریت می‌کند.

■ پرسش دیگری که در اینجا مطرح است اینکه ایران از نقاط مداری که در اختیار داشت، استفاده نکرد و در نهایت این نقاط را دسترس ما خارج شد و هم‌اکنون فقط یک نقطه در اختیار ایران است و اگر از آن استفاده نکنیم، همین نقطه هم از دست می‌رود.

اول از همه می‌خواهم روی این نکته تاکید کنم مالکیت یک نقطه مداری مشروط بر استقرار یک ماهواره در آنجا و استفاده از آن نقطه می‌باشد. در سال‌های گذشته که شدت تحریم‌ها زیاد شد، متاسفانه نهادهای بین‌المللی مثل ITU (اتحادیه جهانی مخابرات که ما عضو فعال‌ش هستیم) و دیگر کشورهای غربی، آیین‌نامه‌های مربوط به آن را چنان سفت و سخت گرفتند که ما دچار مشکل شویم. حتی در دوسال اخیر که دیدند این فشارها بر ما کارگر نیست و به شکل‌های مختلف با این تحریم‌ها مقابله کردیم و همچنان در مدار ماهواره داریم، آمدند به بهانه اینکه یکی از مسوولان صداوسیمای ما به دلایلی در فهرست‌سیاه قرار دارد، ما را هم تحریم کردند. با این‌همه ما همچنان نقاط مداری خود را حفظ کردیم. در سال‌های گذشته آیین‌نامه‌ها و قوانین و مقررات اینقدرها هم سختگیرانه نبود و می‌توانستیم این موقعیت‌ها را حفظ کنیم و این نقاط همچنان در اختیار ما باشد، اما برای آنکه در اختیار ما باشد، باید در آن نقاط ماهواره‌هایی داشته باشیم. ثبت یک نقطه مداری فرآیندی بسیار پیچیده و زمان‌بر است. پس از ثبت یک نقطه مداری نیز سه‌سال فرصت داریم تا از آن نقطه بهره‌برداری کنیم یعنی با ماهواره خود را مستقر کنیم یا ماهواره مشترک بگذاریم یا اصلا به کشور دیگر واگذار کنیم و اجاره دهیم. این ماهواره باید دست‌کم به مدت سه‌ماه کار کند و در محدوده بلند فرکانسی تابیده‌شده باشد. سال‌های متوالی تعین کارهایی کردیم، در سال ۷۵ این قرارداده‌ی به مبلغ ۲۰میلیون‌دلار با یک شرکت روسی بستیم تا یک ماهواره را به نوبت در آن سه‌نقطه مستقر کنیم. تا آنجایی که توانستیم، این نقاط را حفظ کرده بودیم اما واقعیت این است که در سال‌های اخیر به‌دلیل تشدید تحریم‌ها نتوانسته بودیم پول لازم برای این کار را انتقال دهیم و دیگر اینکه آن کشورها به محض اینکه می‌دیدند می‌خواهیم یک ماهواره را به این نقاط انتقال دهیم، مانع‌تراشی می‌کردند یا به آن کشورها فشار می‌آوردند که با ما همکاری نکنند، به همین دلیل قیمت آن را صدهزارلار می‌کردند، برای مثال، برای چیزی که دومیلیون‌یورو هم نمی‌ارزید، به ما ۴۵میلیون‌یورو قیمت دادند. البته حتی در این وضعیت‌ها هم ریسک‌ها را می‌پذیرفتیم اما زمانی که تحریم‌ها شدت گرفت، دولت سابق گفت این کار ریسکش زیاد است و لازم نیست که دیگر به این روند ادامه دهیم زیرا دوریخنت پول و سرمایه است.

**■ پس خلاصه اینکه ما نلازمان را کردیم. از سه‌موقعیتی که داشتیم، موقعیت زهره‌ه (۴۷درجه)، از دست رفت. البته در آن مورد هم زیاد ریسک کردیم و به‌دنبال ماهواره‌ای بودیم که مالکیت اولیه آن در اختیار رژیم اشغالگر قدس بود ولی به آلمانی‌ها اجاره داده بودند. تا چندماه پیش‌ترهم مخالفت می‌کرد، ولی سازمان فضایی می‌گفت شرایط اضطراری است و باید این وضعیت را بپذیریم. از طرف دیگر، از دست‌دادن آن نقطه مداری هم خیر زیادی دارد. به دلایل بسیار از جمله کمی وقت و لزوم تهیه ضمانتنامه بانکی، باوجود اینکه مبالغی را هزینه کرده بودیم، موفق نشدیم این نقطه مداری را حفظ کنیم. ولی موقعیت زهره‌ه (۴۷درجه‌شرقی)، هنوز هم در اختیار ما است و با کمک داریم، ماهواره‌ای را در آنجا مستقر کردیم. بخشی از هزینه‌های خرید این ماهواره را سازمان فضایی پرداخت کرده و این ماهواره نزدیک دوسال است که فعالیت می‌کند و خدمات مخابراتی ارایه می‌دهد. هم‌اکنون خدمات ATM بانک‌ها، تمام شبکه‌های مربوط به کارت سوخت و پیشرفت‌های مشابه دیگر را این ماهواره ارایه می‌دهد. بنابراین یکی از موقعیت‌های ما کلاحظ فقط نشده و هم‌اکنون در حال ساخت یک ماهواره جانشین دیگر هستیم تا این از اتمام عمر مفید این ماهواره، از بین رفتن و سخت گرفتند که ما دچار مشکل شویم. حتی در دوسال اخیر که دیدند این فشارها بر ما کارگر نیست و به شکل‌های مختلف با این تحریم‌ها مقابله کردیم و همچنان در مدار ماهواره داریم، آمدند به بهانه اینکه یکی از مسوولان صداوسیمای ما به دلایلی در فهرست‌سیاه قرار دارد، ما را هم تحری